

VECHIMEA LOCUIRII ÎN GURA HUMORULUI. O NECESARĂ PUNERE ÎN TEMĂ

VASILE DIACON

Zum Alter der Siedlung von Gura Humor. Eine notwendige Themenstellung

(Zusammenfassung)*

Der Artikel leistet vor allem einen dokumentarischen Beitrag zur Klarstellung eines wissenschaftlichen Problems. Zur Sozialpädagogik der Region, die vielfach unter dem Zeichen der lokalen Mythen steht, die nur von konjunkturellen Festlichkeiten genährt werden, bringt der Beitrag zugleich einen Anstoß zu Reflektionen in der Bukowiner Öffentlichkeit zum Thema Emanzipation der strukturierten Institutionen.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Wahrheit, Deutung, historisches Dokument, erste urkundliche Erwähnung der Ortschaft, das Alter der Siedlung von Gura Humor, berufliche Ethik, institutionelle Emanzipation.

Motto: *Jacta alea est!*¹ (Suetoniu)

În vara anului 2011, aveam să ne încălzim sufletul când am descoperit pe blog-ul Primăriei frumosului târg bucovinean Gura Humorului un material cu tentă istorică, frizând polemica², un text postat la 27 iunie 2011 și intitulat *Fortificațiile de la Gura Humorului*, în care se anunța, ca noutate de moment, demararea unor lucrări de cercetare arheologică în zonă, întreprinse pentru a pune în evidență existența unor ruine în apropierea orașului, despre care vorbea Dimitrie I. Mitric-Bruja într-un articol publicat în „Gazeta Bucovinei”³ din 1896 și din care preia informațiile topografice despre respectivele zidiri, când publica povestea târgului

* Traducere: Luzian Geier.

¹ *Zarul este aruncat.* Dictonul lui Suetoniu circulă mai des sub forma, greșită, *alia jacta est.*

² „Gura Humorului, un blog cu atitudine”. Vezi <http://www.blogger-index.com/feed336445.html> și <http://gura-humorului.blogspot.com>

³ D. I. Mitric-Bruja, *Ceva despre orașelul Gura-Humorului*, în „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, anul VI, nr. 55, 11/23 iulie 1896 și anul VI, nr. 56, 18/30 iulie 1896, p. 1.

Gura Humorului⁴, scriitorul sucevean Ion Drăgușanul. Cu alte cuvinte, se căuta secretul lui Polichinelle.

Lectura textului amintit ne-a făcut să constatăm, cu plăcere, faptul că există și în Gura Humorului oameni care ne citesc lucrările cu creionul în mână, cu mare atenție, ceea ce le-a permis să descopere într-una dintre cărțile noastre, mai exact în *Berea la români. Pagini de istorie*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010, în vol. I, la pagina 267, nota 7 b, câteva rânduri în care afirmam, mai mult sau mai puțin argumentat, că la 1774, când austriecii ocupau nord-vestul Moldovei, la Gura Humorului nu exista o așezare umană locuită, care ar putea fi încadrată în categoria sate sau cătune, deși nimeni nu ar putea contesta existența, temporară, a unor sălașe răzlețe de țigani robi ai Mănăstirii Voroneț, fie dependenți de cea a Humorului⁵.

Afirmația noastră a declanșat un potop de cuvinte care ne-a „stârnit” vanitatea și, trebuie să recunoaștem, ne-a „ridicat mîningea la fileu”, ca să utilizăm și noi o expresie din argoul vremurilor noastre. Iată ce poate scrie simpaticul nostru preopinent, care – vai! – se ascunde în umbra anonimatului, deși s-ar lăsa identificat, numindu-se, cu oarece emfază, „istoric și arheolog de profesie”: „Necesitatea începerii cercetărilor arheologice la Gura Humorului reprezintă o chestiune extrem de importantă pentru însăși atestarea acestei localități, mai ales că în ultima perioadă este pusă în discuție de către o serie de pseudoistorici autointitulați istorici însăși existența unei așezări la Gura Humorului înainte de anexarea austriacă. În acest sens aș menționa afirmațiile lui Vasile Diacon (*Vechi*

⁴ Vezi Ion Drăgușanul, *Povestea așezărilor bucovinene*, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2010, vol. II, p. 42 seq. Datorită unui *lapsus calami*, Ion Drăgușanul indică greșit sursa informației ca fiind „Revista Bucovinei”, în loc de „Gazeta Bucovinei”. „Revista Bucovinei” a apărut mult mai târziu, în București, la 1 aprilie 1916.

⁵ Pentru corecta informare a cititorilor noștri, reproducem *ad litteram* incriminată notă: „Deși în anul 1490, într-un act de dănie al lui Ștefan cel Mare, este atestată o seliște, «nume Poiana, la gura Humorului», lipsa localității Gura Humorului de pe hărțile militare întocmite de către ofițerii austrieci înainte și în vremea anexării Bucovinei, în timp ce sate din imediata apropiere a respectivei poieni, precum Voroneț, Humorul, Buceșoaia, Frasin, Stulpicani, Capu Codrului, erau menționate, indicându-se inclusiv poziția caselor, bisericilor etc. (hărțile fiind întocmite pentru necesități militare), ne îndreptățește să afirmăm că seliștea din Poiana de la vărsarea Humorului în Moldova a dispărut din diverse motive cu mult înainte de anul 1770, ca apoi localitatea Gura Humorului să se înfripeze imediat după anexarea Bucovinei. (Pentru atestarea seliștei de la Gura Humorului vezi *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. III, (1487–1504), București, 1980, p. 160, iar pentru hărțile militare austriece a se vedea *Brouillons des Bukowiner Aufnahme bestehend in 71 Sectionen*, sc. 1:57.600, Viena, 1773–1775 [elaborate probabil de maiorul Büschel] (originalul, la Arhivele Naționale București, cota C VII-2); *General Carte von der neuen Geometrischen Aufnahme; Theils von denen a la vue aufgenohmenen Gegenden zusammengesetzt, zu Ersehung derjenigen Gränztlinie, welche bey Formirung eines Arrondissements, vor das Allehöchste Interesse fürzuwählen erforderlich wäre* [ms. din 1774 atribuit lui Fr. Von Mieg] (în anexă la Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich, 1774–1785*, Cernăuți, 1895); Departament des Kayser[ich] Königlich[en] General-Staabs, *Plans des Bukowiner Districts, bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775, von einem Departament des Kayss[erliches] Königliches Gener*

maiorul Fr. von M

așezări pe Suha Bucovineană” – 1989, *Berea la români* – 2010; adept vădit al teoriei Roesliene [sic!] care spune că dacă o populație nu este menționată documentar într-o zonă înseamnă că acea populație nu a existat acolo – teorie lansată pentru a nega existența românească în Ardeal înaintea ungarilor), care menționează în ultima lui lucrare că lipsa localității Gura Humorului de pe hărțile militare din timpul și de după anexare îl îndreptățește să afirme că așezarea de la Gura Humorului începe să se înfiripeze imediat după anexare. Aceste afirmații ale lui Vasile Diacon denotă lipsa unei metode profesionale de lucru în domeniul istoriei și nu în ultimul rând lipsa formării profesionale, deoarece diletantismul nu ține loc de cercetare științifică”.

Întrucât îl considerăm pe anonimul autor al acestor rânduri o persoană inteligentă, poate mai puțin informată, dar plină de bune intenții în ceea ce privește adevărul cu privire la vechimea locuirii în târgul Humorului, ne permitem să coborâm puțin spre domnia sa și să o atenționăm asupra câtorva aspecte care i-au scăpat lecturii.

Mai întâi trebuie să precizăm că într-o discuție pe care am avut-o cu profesorul Nicolae C. Popescu⁶, în vara anului 1974, în locuința sa din Gura Humorului, l-am întrebat dacă o *seliște* este o vatră de sat obligatoriu locuită. Răspunsul a fost categoric: „Nu este obligatoriu. Aceasta poate fi o fostă vatră de sat, după cum ar putea fi un loc bun pentru o viitoare vatră de sat”. Astăzi, mulți specialiști, dacă nu chiar toți istoricii care se respectă, sunt de acord cu acest lucru.

Afirmația profesorului N. C. Popescu și a altor istorici ar putea fi susținută și de către sensurile cuvântului *seliște* reținute în DEX, *Dicționarul explicativ al limbii române* (publicat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, la Editura Univers Enciclopedic Gold, în 2009: „1. Denumire dată în Evul Mediu, în Țările Române, locului pe care fusese sau pe care era așezat un sat; vatra satului. (Reg.) Loc de casă. 2. (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). (Reg.) Pășune”.

În acest context, să analizăm puțin documentul din 26 noiembrie 1490, prin care Ștefan cel Mare face un schimb între un sat al său, Glodenii, cu „o seliște, anume Poiana, la gura Homorului”, care era a Mănăstirii Humor și pe care o dăruiește Mănăstirii Voroneț. Documentul face precizarea că voievodul a dat pentru acea seliște, ce este la gura Homorului, acel sat al nostru, anume Glodenii⁷.

⁶ Nicolae C. Popescu este autorul unei lucrări despre Gura Humorului, care i-a fost publicată după moartea sa, în 1990, la Editura Porto Franco din Galați: *Gura Humorului. Trepte de istorie (1490–1918)*. Lucrarea nu este ceea ce s-ar putea numi o monografie a localității, ci o însumare a unor fișe de lectură, cu indicația bibliografică corectă, grupate tematic și cronologic. Lipsesc cu desăvârșire eventualele fișe după arhivele humorene, în special ale unor instituții desființate, precum Plasa Humorului, care ar fi fost extrem de utile. Trebuie să menționăm aici și lucrarea lui Dragomir Paulencu și Liviu Sârbu, *Gura Humorului. Mic îndreptar turistic*, București, Editura Sport-Turism, 1989, p. 20, unde se abordează, în treacăt, problema atestării documentare a localității.

⁷ Pentru a *Moldova*, vol. III, (

Așadar, se face o distincție clară între *sat* și *seliște*. Dacă seliștea respectivă ar fi avut locuitori, documentul ar fi făcut vorbire despre aceasta, adică ar fi fost numită pur și simplu *sat*, deoarece, lucru foarte important, locuitorilor li s-ar fi schimbat stăpânul: din supuși ai Mănăstirii Humor ar fi trecut, cu același statut, la Mănăstirea Voroneț.

Este de reținut și faptul că documentul nu face vorbire despre un toponim de sine stătător, *Gura Humorului*, ci despre o *Poiană*, care era situată în „gura Homorului”, adică în deschiderea Văii Humorului. Dacă privim cu atenție hărțile zonei, constatăm cu ușurință că satele Voroneț, Stulpicani, ca și Humorul, nu erau așezate în gura Văii Voroneț ori a Văii Suha. Aici, am putea discuta despre faptul că înfiriparea satelor în profunzimea văilor indică o anumită concepție de apărare împotriva celor care ar fi putut face incursiuni spre Ardeal, utilizând Drumul Tătărăsc care trecea prin zonă, urmărind firul albiei râului Moldova.

Nu uităm să amintim, raportat la problema pusă în discuție aici, studiul lui Teodor Balan, *Sate dispărute din Bucovina*⁸, care ne-ar putea duce cu gândul la faptul că respectiva seliște, dacă acceptăm ipoteza conform căreia ar fi fost locuită cândva, ar fi putut fi abandonată la o dată certă. T. Balan enumeră printre cauzele care au determinat părăsirea unor sate următoarele: 1. războaie; 2. deportări de populație (așa cum s-a întâmplat în 1739, când generalul rus Mûnich, părăsind Moldova, a deportat în Rusia o parte importantă a populației din ținuturile Hotin și Cernăuți); 3. birurile mari (în 1701, egumenul Putnei arăta că țărani din satele Frătăuți și Vicove „s-au împrăștiat de groaza birurilor”); 4. epidemii; 5. inundații și incendii. În lipsa unor documente care să facă vorbire despre o cauză sau alta, putem considera ipoteza ca o simplă supoziție fără acoperire.

Dacă nu cunoaștem nimic despre seliștea la care ne referim, de s-a aflat în una sau alta dintre aceste situații, știm, în schimb, că la 15 ianuarie 1766, egumenul Mănăstirii Humor se plângea voievodului Grigore al III-lea Ghica împotriva celor ce vindeau băutură în satele mănăstirii⁹, printre care, Humor și nu Gura Humorului, căci, evident, acesta nu exista.

Alte două documente, unul emis de către voievodul Scarlat Ghica, la 12 mai 1758, și altul, de la domnitorul Grigore Callimachi, din 15 ianuarie 1763, menționează toponimul Gura Humorului, primul referindu-se la moșia cu același nume, iar al doilea, la poiana de acolo¹⁰. Nici din aceste documente nu se poate trage vreo concluzie cu privire la o posibilă locuire a acestui teritoriu, după cum nici altele două, citate de Teodor Balan în *Istoricul orașului Gura Humorului*¹¹, nu

⁸ Studiul, în volumul *Omagiu lui Ion I. Nistor, 1912–1937*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1937.

⁹ Vezi Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849*, București, 1983, p. 367, documentul cu numărul 1109.

¹⁰ *Ibidem*, documentele cu numerele de ordine 972 și 1061.

¹¹ Teodor Balan, *Istoricul orașului Gura Humorului*, manuscris despre care nu se cunoaște în posesia cui se află. Este necesară recuperarea și publicarea acestuia, lucrarea fiind, mai mult ca sigur, o bogată sursă de
de către Nicolae C. Popescu în lucr

pot reține atenția în acest sens, deoarece acestea se referă la o posibilă situație viitoare, atâta vreme cât „se poruncește ca oamenii care se vor așeza la poiana de la gura Humorului să se achite de toate îndatoririle față de mănăstirea stăpână”¹². Nu știm dacă s-a întemeiat aici vreo gospodărie în acei ani.

Nicolae C. Popescu remarcă singur că, „în legătură directă cu seliștea Poiana de la Gura Humorului, lipsesc mențiuni documentare”, situație pe care și-o explică prin apropierea „acestei așezări” de stăpânul ei (în speță, Voroneț), la o distanță de circa 4 km, așezarea seliștii „n-a dat prilej de litigii care să reclame intervenția unor hrisoave domnești”, dar își pune întrebarea, fapt deloc lipsit de importanță în discuția noastră, dacă la venirea austriecilor, „pe locurile unde pâraul Humor își contopește apa cu cea a Moldovei *exista o seliște locuită?*”¹³ și face trimitere la unele păreri, conform cărora „un asemenea cătun nu exista”¹⁴. Ne putem imagina că pentru N. C. Popescu era o problemă al cărui răspuns afirmativ era greu de dat. Profesorul N. C. Popescu încearcă totuși să aducă drept argument în favoarea ipotezei locuirii seliștei faptul că arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, în *Condica Mănăstirii Voronețul*, în capitolul *Care fericit ctitor au dat sate*, înregistrează la poziția 2: „Același fericit ctitor au dat seliștea Poiana Humorului. Anii 6997/1489, Noemv. 27 [Datarea este greșită de către Vartolomei Măzăreanu!]”¹⁵.

Acest argument trebuie înlăturat în baza aceleiași susțineri de mai sus.

Reținem și faptul că Ion Drăgușanul, în „povestea” sa despre Gura Humorului, susține, fără a aduce noi argumente în acest sens, că seliștea de la gura Humorului era o „vatră de sat părăsită”¹⁶, iar Georg Geib afirmă că teritoriul respectiv era o pășune, aflată în proprietatea Mănăstirii Voroneț¹⁷.

Niciun document românesc nu menționează un sat cu numele de Gura Humorului până în anul 1774. Să vedem însă ce spun și cele întocmite de către străini, în speță de către ofițeri ai armatelor rusești sau de către cei ai trupelor austriece.

Primul document, de o deosebită importanță, este recensământul populației Moldovei din anul 1774, făcut sub conducerea trupelor de ocupație țaristă în Ținutul Câmpulung-Suceava, care nu menționează existența unui sat Gura Humorului. În *Vedomostia* (statistica) *de numărul oamenilor ce s-au făcut*

¹² Nicolae C. Popescu, *Gura Humorului. Trepte de istorie (1490–1918)*, Galați, Editura Porto-Franco, 1990, p. 30.

¹³ *Ibidem*, p. 32.

¹⁴ Trimiterile sunt făcute la volumul *Județele României Socialiste*, București, Editura Politică, 1972, p. 499, unde se se afirmă despre Gura Humorului: „Înființat în jurul anului 1775”, informația regăsindu-se și în „Almanahul «Scânteia»”, București, 1972, p. 132.

¹⁵ Vezi Vartolomei Mazerean, *Condica Mănăstirii Voronețul*, editată de S. Fl. Marian, Suceava, Tipografia Societății Bucovinene în Cernăuți, 1900, p. 105.

¹⁶ Ion Drăgușanul, *Povestea așezărilor bucovinene*, vol. II, Suceava, Editura Mușatinii, 2010, p. 43.

¹⁷ Erich Beck, Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *Georg Geib: Istoria unui mic oraș. Studiu monografic al loc* Rădăuți-București, anul XVI, nr. 2 (3

într-acest an în ținutul Câmpulungului ot (din) Suceava, 1774, iunie 20¹⁸, sunt înregistrate toate așezările din zonele învecinate regiunii de la gura Humorului: Homorul¹⁹ cu 50 de case, Capu Codrului cu 72 de case, Valea Sacă cu 41 de case, Voroneț cu 27 de case, Bucșoia cu 9 case, Frasânul cu 12 case, Ștulbicanii cu 82 de case, Vama cu 122 de case etc.

Doar în Vatra (adică în localitatea Câmpulung Moldovenesc) era semnalat Petrea Gavrilean și feciorul său Vasile, „ot Gura Humorului”, adică locuiseră anterior, nu se știe cu cât timp înainte, în zona de la „gura” Humorului. Această semnalare nu poate constitui un argument în favoarea existenței unui sat sau cătun cu numele de Gura Humorului, deși ne întărește convingerea că nu se poate contesta existența, temporară, a unor sălașe răzețe de țigani robi ai Mănăstirii Voroneț, care vor fi având obligația de a munci pământul pe care mănăstirea îl avea în gura Văii Humorului.

Seriozitatea cu care trupele de ocupație țariste au efectuat recensământul populației Moldovei, la acea dată, nu poate fi pusă la îndoială. În baza acestuia, urma să se facă impunerea fiscală, conform căreia s-ar fi adunat veniturile pentru visteria țaristă.

Nimeni nu a pus vreodată sub semnul îndoielii seriozitatea, meticulozitatea și fidelitatea față de realitatea din teren cu care au fost elaborate documentele privind Bucovina de către ofițerii trupelor austriece de ocupație. Se știe că în anul 1775 Generalul Gabriel Splény von Mihálydy a alcătuit o *Descriere a districtului Bucovina (Beschreibung des Bukovinaer Districts nach der vorherigen und jetzo noch bestehenden Beschaffenheit desselben nebst ohnmaßgebigen Vorschlag, wie dessen bisherige Landes-Verfassung sowohl in Politicis als Oeconomicis in das künftige verbessert werden könnte)*, însoțită de *Tabelul localităților din Bucovina (Tabella nachbenannter in dem Kaiserlichen Königlichen Bukoviner District sich befindlichen Ortschaften, grossen mittleren und kleineren Standespersonen, Popen, Bauern, Gerichtsdienern, Kaufleuten, Armeniern, Juden, vagirenden Zigeunern und Monasterien sowohl männ- als weiblichen Geschlechts)*, în care se înregistrează existența satului Homorul, cu 41 de țărani, care se adaugă la cei 11 călugări ai mănăstirii, dar nu menționează nici un cătun sau sat cu numele de Gura Humorului.

Prima monografie a orașului Gura Humorului a fost realizată de Georg Geib și a fost publicată, sub formă de foileton, în cotidianul bucureștean „Bukarester Tageblatt”, începând cu 20 februarie 1943, având titlul *Die Geschichte einer kleinen Stadt (Istoria unui mic oraș)*²⁰. Lucrarea a fost republicată, la sugestia

¹⁸ Vezi P. G. Dimitriev și P. V. Sovietov (editori), *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, *Recensământul populației moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, Chișinău, Editura Știința, 1975, *passim*. Pentru un punct de vedere nuanțat, referitor la aceste recensăminte, vezi și Dan Camer, *Mazilii și răzeșii din Bucovina. Studiu istoric și statistic elaborat pe baza materialelor recensămintelor moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, Cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura Omega, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (29), 2009.

¹⁹ Homorul este actuala localitate Mănăstirea Humorului, situată la distanța de 6 km, în nordul orașului Gura Humorului.

²⁰ Erich Beck, Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Georg Geib: *Istoria unui mic oraș. Studiu monografic al localității Gura*

(33), iulie–decembri

cunoscutului cercetător al trecutului bucovinean Erich Beck, în „Analele Bucovinei”, începând cu nr. 2 (33) din 2009.

Pe baza unui document din Arhiva Ministerului de Război din Viena, intitulat *Bilance deren pro anno 1774 in diesem k. k. Bukowiner District anssässig gewetzten und jener pro anno currenti wirklich existierenden Familien (Bilanț al familiilor stabilite în districtul c. c. bucovinean în anul 1774 și al celor care există în realitate în anul curent)*, Georg Geib precizează că, în respectivul an 1774, „nu a existat aici [în Gura Humorului] nicio familie”, adică, spus cu alte cuvinte, nu se afla nicio localitate.

Georg Geib arată că, în 1785, o comisie condusă de comandantul de cavalerie Pitzelli a realizat un *Index al tuturor localităților aflate în districtul c. c. al Bucovinei, așa cum au fost găsite după denumirea lor reală*, în care Gura Humorului nu apare, „dimpotrivă, zice Geib, în această regiune se găsesc următoarele denumiri: Mănăstirea Humorii, Satul Humorii și Lude Homorului”²¹.

Tot Geib arată că, în schimb, sunt inventariate casele răzlețe de pe Valea Humorului, considerând că este posibil ca vechiul nume al orașului să fi fost „Vale Humori”. O astfel de ipoteză nu poate fi acceptată, pentru simplul fapt că valea, lungă de circa 6 km, era proprietatea Mănăstirii Humorului, iar puținele case răzlețe nu puteau constitui un nucleu de sat independent de localitatea Humor.

Și hărțile austriece, la care ne vom referi mai jos, indică întreaga zonă, de la Mănăstirea Humorului până la vărsarea râului omonim în Moldova, ca fiind „Vale Homorului”, mai puțin regiunea de confluență a celor două văi. De altfel, Georg Geib face trimitere la harta publicată de Daniel Werenka, în anexă la *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Österreich (1774–1775)*²², precizând că aceasta nu menționează vreo localitate cu numele de Gura Humorului.

Geib menționează o primă hartă a așezării, care a fost desenată în anul 1778 de către locotenentul austriac Josef von Rosenfeld, pe care a văzut-o la Arhivele Bucovinei din Cernăuți. Această hartă se poate corobora cu *Consignation Deren in dem Buccoviner District sich aufhaltenden Siebenb. Emigranten wie solche vernög hoher General – Commdo – Verodnung d.d. Lemberg 27^l Januar 1778 von denen hiezu eigends ausgeschickten H. Officiers befunden worden (Consignațiunea emigranților transilvăneni cari s-au așezat în districtul bucovinean, cum au fost constatați în baza ordinului Comandamentului General din Liiov din 27 ianuarie 1778 de către domnii ofițeri însărcinați anume cu aceasta)*, publicată de către Ion Nistor²³.

Conform acestei situații, în satul Gura Humorului (de la această dată, vorbim, fără rezerve, despre localitatea Gura Humorului!!!), la data de 3 noiembrie 1778 erau înregistrați 17 capi de familie, cu toții bejenari ardeleni sosiți în Bucovina

²¹ *Ibidem*, p. 587.

²² Vezi Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich, 1774–1785*, Cernăuți, 1895.

²³ Ion I. Nistor, *Arhivele Bucovinei* (1925–1926), pas.

(mai exact, în nord-vestul Moldovei) de mai multă vreme. Spre exemplu, Simeon Oștinar trăia în Bucovina de 50 de ani, Vasile Oștinar, de 34 de ani, George Ieremie, de 28 de ani, Nicolai Ariton, de 20 de ani. Cu o vechime cuprinsă între 10 și 19 ani, erau trei capi de familie, între 5 și 7 ani erau opt, iar 2 sosiseră în chiar vara lui 1778. În toamna aceluiași an 1778, mai sosesc încă trei bejenari, care au fost colonizați tot la Gura Humorului, conform *Consignation über nachstehende Ortschaften, in welchen die angesiedelten Transmigranten sich befinden (Consignațiunea localităților ce urmează, în care se găesc colonizați transmigranții)*, care, asemenea celei din 3 noiembrie 1778, poartă semnătura generalului Enzenberg și este datată 15 decembrie 1778.

Ni s-ar putea contraargumenta faptul că doar în patru ani ar fi un număr mare de familii care să fie așezate în gura Văii Humorului. Afirmăm că este foarte posibil ca autoritățile austriece să fi încurajat colonizarea acestui loc, împrumutând aceste familii cu mici loturi pentru întemeierea unei gospodării, fapt ce a necesitat realizarea unei hărți a zonei din gura Văii Humorului, hartă realizată în același an 1778 de către locotenentul austriac Josef von Rosenfeld, din Regimentul de cuirasați „Prinz Czartoriiski”, care era mobilizat la Gura Humorului. Pe această hartă, un funcționar al Domeniului Ilișești făcea, în 1787, completări și, după măsurători, însemna 44 de case²⁴. Acest lucru demonstrează că doar în 13 ani a avut loc o explozie demografică, ca urmare a unei importante colonizări cu români ardeleni. Luăm în considerare, ca dată de început a așezării ardelenilor aici, 25 octombrie 1774, ziua când austrieccii au terminat de ocupat teritoriul din nord-vestul Moldovei, numit mai târziu Bucovina. Este foarte posibil ca localitatea Gura Humorului să se poată mândri cu faptul că a fost întemeiată exclusiv de către românii ardeleni refugiați în Bucovina și, implicit, în această regiune, din cauzele deja arhicunoscute.

Nu este lipsit de interes să reținem și faptul că până în anul 1780, când a început construcția „drumului imperial” dintre Ardeal și Cernăuți (Dorna – Câmpulung – Humor – Solca – Vicov – Storojineț – Cernăuți)²⁵, regiunea dintre vărsarea râului Humor în Moldova și Capu Codrului era ocupată de codri seculari. Tăierea pădurii a fost impusă, pe de o parte, de necesitatea unor măsuri de siguranță și, pe de alta, pentru a obține noi terenuri agricole, necesare populației care creștea prin aportul imigranților.

Că nu a existat o localitate Gura Humorului de sine stătătoare o demonstrează și faptul că prima biserică a fost construită aici în anul 1806, până la această dată locuitorii ortodocși aparțineau de parohia Mănăstirii Humorului, unde

²⁴ Erich Beck, Ștefănița-Mihaela Ungureanu, *op. cit.*, p. 585.

²⁵ Marile căi de comunicație rutieră, construite în Bucovina, în această perioadă, de administrația austriacă poartă denumirea și de „drumuri împărătești”. Șoseaua Francisc I, construită în perioada 1783–1814, lega orașele Cernăuți, Siret și Suceava. Șoseaua Hora sau „Drumul acoperit”, șosea strategică, construită sub conducerea căpitanului Hora von Oztzellowitz, în perioada 1786–1808, trecea prin localitățile Storojineț, Ciudei, Crasna, Vicov, Voitinel, Marginea, Solca, Cacica, Gura Humorului, mergând mai ales în zona

era, la 1775, o comunitate de 41 de familii. În regiune, existau lăcașuri de cult, pe lângă cele două mănăstiri, Voroneț și Humor, biserici la Stulpicani, Vama, Capu Codrului. Existența lăcașului de cult într-un sat vorbește de la sine despre vechimea așezării. Nu a fost însă cazul în ceea ce privește localitatea Gura Humorului.

Să revenim la lucrarea lui Nicolae C. Popescu, menționată mai sus. Mai întâi trebuie să precizăm că nu a avut cunoștință despre monografia orașului publicată de către Georg Geib. Alta ar fi fost abordarea subiectului, dacă ar fi avut acces la această lucrare.

N. C. Popescu, la întrebarea dacă la venirea austriecilor, pe locurile unde se află orașul Gura Humorului, a existat o așezare locuită, încearcă un răspuns afirmativ, invocând câteva hărți austriece. Prima, realizată de Departament des Kayser[lich] Königlich[en] General-Staabs, intitulată *Plans des Bukowiner Districts bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775, von einem Departament des Kayss[erliches] Königliches General Staats geometrisch aufgenommen worden*²⁶, elaborată, probabil, de către maiorul Fr. von Mieg²⁷, pe a cărei planșă cu numărul 57, arată N. C. Popescu, se află menționată „așezarea numită Gura Vale Humorului”. Transcrierea „Gura Vale Humorului” ne formează convingerea că N. C. Popescu nu a văzut niciodată harta menționată, ci a luat informația doar după semnalarea făcută de către istorici²⁸.

Dar să aruncăm împreună o privire peste planșă cu numărul 57. Mai întâi reținem că este menționat, după cum se poate observa, anul când a fost realizată respectiva planșă, ca, de altfel, toate celelalte. Este vorba de anul 1778, care a fost înscris pe fiecare planșă, după numărul de ordine al acestora, în colțul din stânga, sus.

Planșă la care ne referim urmărește cursul râului Moldova, de la Vama și până la ieșirea din zona gurii Văii Humorului, precum și o parte a văilor Moldovița, Suha, Voroneț și întreaga vale a Humorului, de la izvoare și până la confluența cu Moldova. Pe ea sunt reprezentate localitățile Vama, Bucșoia (*Kasele Buksoja*), Voroneț și Mănăstirea Humorului. Fiind vorba despre hărți militare, sunt redată

²⁶ Originalul, la Ahivele Naționale București, cota C VII-1.

Precizăm că pe data de 12 februarie 2012, la Muzeul Bucovinei din Suceava, a avut loc lansarea lucrării Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu, Simona Palagheanu, *Plans des Bukowiner Districts bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775, von einem Departament des Kayss[erliches] Königliches General Staats geometrisch aufgenommen worden. Planul Districtului Bucovina în 72 secțiuni, întocmit după ridicări geometrice în anii 1773, 1774 și 1775 de Departamentul Cezaro-Crăiesc al Statului Major General*, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer, 2011. Este o lucrare de excepție, asupra căreia ne vom apleca cu altă ocazie.

²⁷ Emil I. Emandi, Constantin Șerban, în *Contribuții de geografie istorică la cunoașterea fenomenului demografic din nord-vestul Moldovei la sfârșitul secolului al XVII-lea*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean”, anul X, Suceava, 1983, p. 474, precizează că harta „este nesemnăată, dar ridicată de maiorul Büschel”, iar Dragoș Moldovanu, în *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (circa 1395–1789)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, la p. CLIX, indică drept autor probabil pe maiorul Fr. von Mieg. Dar

²⁸ Vezi En

toate detaliile din teren. Sunt reprezentate casele de la Vama, din centrul localității, dar și două mici grupuri, poate cătune, unul spre Frumosu și altul puțin mai la vale, la confluența pârâului Moldovița cu râul Moldova, apoi doar trei case la Bucșoia, două, pe Valea Suhei, în zona Dorotei. La Voroneț, mai la vale de mănăstire, sunt reprezentate 22 de case și o instalație tehnică țărănească, instalație care, probabil, utiliza forța apei (posibil să fi fost o moară sau o piuă sau ambele, împreună, căci despre gater este prea devreme să vorbim), și, în final, Mănăstirea Humorului (*Monast. Humor*), care are, în jur, 30 de case. Remarcăm și faptul că pe întreaga „Vale Humorului” nu exista nici o casă.

Am afirmat mai sus că N. C. Popescu nu a văzut planșa respectivă pentru că transcrierea corectă a satului, aflat în devenire în 1778, era „Gura vel Vale Humorului” și nu „Gura Vale Humorului”, fapt ce nu i-ar fi scăpat. Și nu ne îndoim de faptul că reprezentarea grafică pe hartă a construcțiilor din teren, în cazul acestei planșe, a mănăstirilor, bisericilor, caselor, morilor i-ar fi atras atenția acestuia și, mai mult decât sigur, se va fi întrebat de ce în gura Văii Humorului acestea lipsesc, existând doar un grup compact de construcții, pe o suprafață restrânsă, de tipul unui sat de formă liniar-rectangulară, specific coloniilor înființate după anexarea Bucovinei. În acest sens, se poate compara desenul grupului de case, reprezentând așezarea de la Gura Humorului, cu reprezentările satelor Isten-Segis și Fogot-Isten, de pe planșa cu numărul 45.

Dacă acceptăm ideea că bejenari ardeleni se vor fi așezat în Poiana de la gura Humorului, cu 20–50 de ani (Simeon Oștinar cu 50 de ani, Vasile Oștinar cu 34 de ani, George Ieremie cu 28 de ani, Nicolai Ariton cu 20 de ani) înainte de sosirea austriecilor, trebuie să fim de acord și cu realitatea conform căreia aceștia nu puteau alcătui o localitate de tip sistematizat.

Fără dubii, un sat Gura Humorului, dacă ar fi existat înainte de anul 1774, nu putea să arate altfel decât asemenea satelor, de tip răsfirat, precum Humorul, Voronețul, Stulpicianii și altele, și nici într-un caz de tip colonie.

Sușinem că ridicările topografice s-au făcut în anii 1773, 1774 și 1775, iar desenarea propriu-zisă a hărții a fost făcută în 1778, când i s-au actualizat datele statistice cuprinse în anexă. Pentru „Gura Vale Humorului” sunt indicate, în anexă, 23 de case. Fără doar și poate, aici îi găsim pe bejenarii ardeleni, pe care îi înregistra generalul Enzenberg, în 1778.

În susținerea punctului nostru de vedere, precum că harta reprezintă realitatea de după anexarea Bucovinei și că aceasta a fost desenată în 1778, vin și editorii acestei importante lucrări cartografice, care, plecând de la numărul înscris pe fiecare planșă, anume 1778, afirmă că „după părerea noastră, faptul că acest număr apare pe toate foile, nu poate să însemne decât un anume an – 1778, care trebuie să fi avut o semnificație specială în istoria realizării hărții”²⁹, iar argumentarea făcută în susținerea acestei afirmații arată că:

1) șanțurile din zona de graniță, de la nord-vest de localitatea Baia (de pe planșa 66), care, inițial, intra în zona de ocupație austriacă, dar, ulterior, la 11 septembrie 1775, retrocedată Moldovei, nu puteau să fie reprezentate pe hartă ca „neu angelegter Gräntz Graben”, pentru simplul motiv că nu se putea cunoaște viitoarea amplasare înainte de data de 11 septembrie 1775;

2) linia roșie care leagă localitățile Suceava, Siret, Cernăuți și care duce mai departe, spre Galiția, nu poate fi decât un drum nou;

3) existența unei cazărmi la Gura Humorului nu poate fi de conceput înaintea anului 1775;

4) prezența unor colonii ale maghiarilor, precum Isten-Segis și Fogot-Isten (se știe că primii coloniști unguri au venit în 1776);

5) reprezentarea corectă a granițelor a fost posibilă doar după semnarea, la 2 iulie 1776, a Convenției de la Palamutka.

La aceste argumente, mai adăugăm unul de natură documentară. La data de 6 ianuarie 1775, generalul de artilerie Ellrichshausen scrie mareșalului conte A. von Hadyk, președintele Consiliului Aulic de Război, că, împreună cu feldmareșalul-locotenent Vincent Barco, a vizitat granița provinciei și a împins ceva mai în trupul Moldovei „vulturii cezaro-crăiești”, anexând și alte teritorii, urmând ca Mieg să le includă în harta sa³⁰.

Mult mai târziu, la 15 martie 1777, generalul de artilerie Siskovicz trimite din Lemberg Consiliului Aulic de Război planurile și descrierile topografice ale Bucovinei, efectuate de maiorul Mieg³¹. Pe baza acestor lucrări topografice, mereu actualizate, s-a realizat, în Viena, cunoscuta hartă.

Cu aproximație, în aceeași perioadă, 1773–1775, o altă echipă de cartografi, condusă probabil de către maiorul Büschel, a făcut ridicările pentru o altă hartă, cunoscută sub numele de *Brouillons des Bukowiner Aufnahme bestehend in 71 Sectionen*, sc. 1:57.600³².

Comparând aceste două lucrări cartografice, ne-a fost dificil să stabilim, cu certitudine, care dintre ele a premers celelalte. Ele sunt aproape identice. Nu se pune problema unor erori de ridicare topografică, ori de scăpare a unor detalii din teren. Toponimia redată este relativ bogată și aproape identică pe ambele hărți. Reproducem după *Brouillons des Bukowiner...*: sunt patru oiconime (*Wama*, *Kasele Bucsoja*, *Mon. Voronez* și *Mon. Humor*), nouă hidronime (*Moldovitz Fl.*, *Moldova Fl.*, însemnată de două ori, *Vale Dobra*, *Vale Szalatruka*, *Vale Bjylzagu*, *Vale Szuha*, *Vale Aszkuzita*, *Vale Totsela*, *Vale Majdjernize*, *Vale Humorului*), opt

³⁰ Arhivele Naționale București, *Fond Consiliul Aulic de Război*, Pachetul I, Dosarul 4/1775, f. 1–3.

³¹ *Ibidem*, Pachetul II, Dosarul 85/1777, f. 1–3.

³² Originalul, la Arhivele Naționale București, cota C VII-2. Cu privire la paternitatea documentului, reținem că *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, de Dragoș Moldovanu, Iași, Editura Universității „Ale von Mieg.

oronime (*B. Buzeu, B. Hegu Szlatini, B. Aszkuzitu, B. Porkuluy, B. Bunoaja, B. Faza mare, B. Dialu mare, B. Czapu*). Pe această hartă, apar, în plus, *Szalatruka B.* și *Dialu mare*, iar pe cealaltă, *Plans des Bukowiner Districts...*, apare, în plus, *Gura vel Vale Humurului*.

Între cele două hărți există și câteva diferențe de scriere a toponimelor: *Moldova Fl. / Moldova Flus, B. Buzeu / Puszou B., B. Bunoaja / B. Buksoja, Mon. / Monas*.

Și această a doua hartă, *Brouillons des Bukowiner...*, redă cu fidelitate construcțiile din teren, același număr de case, la fel amplasate, în fiecare localitate. Foarte interesant este faptul că, de data aceasta, nu apare nici un fel de denumire pentru zona de la gura Văii Humor. Nu mai amintesc faptul că nu există reprezentată nicio construcție în regiunea de la vărsarea Humorului în Moldova. De asemenea, de pe această hartă lipsește rozeta însemnată pe Valea Voronețului, care apare pe *Plans des Bukowiner Districts...* și care ar putea indica, așa cum am arătat, o instalație care utiliza forța apei (probabil, mai degrabă, puiă decât moară).

Aceste aspecte ar putea conduce la ideea că lipsa reprezentării pivei sau morii de la Voroneț pe harta *Brouillons des Bukowiner...* se explică prin inexistența acesteia³³ la data ridicării topografice, pentru această hartă, și edificarea ei înaintea ridicării topografice pentru *Plans des Bukowiner Districts...* În această ipoteză, trebuie să acceptăm ideea că există un decalaj calendaristic între cele două ridicări topografice, prima fiind cea pentru *Brouillons des Bukowiner...*

Cu privire la aceste două hărți, referitor la problema întâietății uneia în raport cu alta, Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu și Simona Palagheanu fac apel la puncte de vedere exprimate cu mult timp în urmă. Astfel, N. Docan, în 1912, susținea că ridicările topografice de teren din anii 1773–1775, sub conducerea lui Büschel, s-ar fi concretizat „inițial” într-o primă variantă de hartă, realizată la o scară mai mică, care ar putea fi *Brouillons des Bukowiner...* și care ar fi fost mărită, în 1778, de către Fr. von Mieg la o scară de două ori mai mare, 1:28.800³⁴.

V. Baican, în 1996, afirmă că „nu poate fi vorba de o simplă «mărire» a unei hărți inițiale, că este de presupus că între timp s-au făcut completări, actualizări și, poate, chiar noi ridicări și verificări în teren, de aceea trebuie considerate ca două hărți mai mult sau mai puțin diferite. Dovada nu este doar diferența dintre titlurile lor și numărul de secțiuni, ci și, fapt mai mult decât curios, nesemnălat până acum, necoincidența dintre unitățile de măsură indicate pe scările grafice: pe *Plans...*, ½ milă echivalează cu 6 000 de pași (deci o milă are 12 000 de pași), în timp ce pe *Brouillons...*, 1 milă are 10 000 de pași”³⁵.

Noi susținem, în sprijinul punctului de vedere exprimat de către V. Baican, că Fr. von Mieg a avut la îndemână harta zonei din gura Văii Humorului, realizată

³³ Nici harta Bawr (*Carte de la Moldavie pour servir à l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs*) nu înregistrează o instalație de acest fel la Voroneț. Cea mai apropiată se afla la Capu Codrului.

³⁴ Ioan Iosep

³⁵ *Ibidem*,

în același an, 1778, de către locotenentul austriac de cuirasați Josef von Rosenfeld. Numai așa se explică prezența grupului de case compact într-un perimetru restrâns, ca și reprezentarea cazematei, care, este îndoielnic, să fi fost construită până în 1775.

Dar să revenim la următorul argument, de natură cartografică, pe care îl invocă Nicolae C. Popescu în susținerea ideii că la data ocupării Bucovinei de către austrieci, la gura Văii Humorului ar fi existat o așezare umană deja cunoscută. Istoricul humorean face trimitere la *General Carte von der neuen Geometrischen Aufnahme; Theils von denen a la vue aufgenohmenen Gegenden zusammengesetzt, zu Ersehung derjenigen Gränz linie, welche bey Formirung eines Arrondissements, vor das Allehöchste Interesse fürzuwählen erförderlich wäre*, publicată de Daniel Werenka³⁶, unde se precizează că Gura Humorului era, în anul 1776, „un cătun la vârsarea pârâului cu același nume” și că, în 1779, cătunul număra 22 de case.

Cu privire la acest document, trebuie să afirmăm că poate fi coroborat cu *Conscripția* bejenarilor ardeleni, publicată de către I. I. Nistor, și să reținem că în anul 1776, când se menționa existența unui cătun (și nu a unui sat), trecuseră deja doi ani de la ocuparea nord-vestului Moldovei, iar numărul de case, înregistrat în anul 1779, nu-l pune nimeni sub semnul îndoielii. Din 1774 și până în 1776 este o perioadă de timp în care se putea înfiripa orice cătun.

Tot un „cătun cu case sporadice”, și nu un sat, menționează și ultimul document la care face trimitere N. C. Popescu, care este o „înregistrare alfabetică a tuturor localităților care se găsesc în districtul Bucovinei” și care fusese publicată în jurnalul „Stats-Anzeigen”, în anul 1782. Lista, intitulată *Von und aus der Bukowina im Sept. 1781*³⁷, cuprinde, la poziția 262 din lista anexă, „Vale Humori”, ca fiind al 48-lea cătun cu case sporadice din Bucovina. În zonă, în aceeași situație de „cătun cu case sporadice”, se găseau Bucșoia – Buksoja, Dorotei – Dorothea, Ostra – Pojanile Astra și Gemenea – Pojanile Gemine. Erau cătunele înregistrate cu numerele 4, 7, 35 și 36.

O primă hartă în care apare zona bazinelor râurilor Humor, Voroneț și Suha este *Carte de la Moldavie pour servir à l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs*³⁸, care a fost desenată la Amsterdam de către F. G. Bawr, în anul 1781, pe baza ridicărilor topografice efectuate timp de șase ani, de la 1768 la 1774, în întreaga Moldovă. Cum este firesc, vom considera că harta reprezintă realitatea din teren surprinsă în anul 1774, motiv pentru care am precizat că este „o primă hartă”. Analizând elementele de detaliu pentru zona menționată, observăm existența oiconimelor *Kapokodrulle* (Capu Codrului), *Homor* (Humor), *Woronez* (Voronet), *Butschatschje* (Bucșoia), *Dorotoy* (Dorotei), *Tumbikany* (Stulpicani).

³⁶ Vezi Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich, 1774–1785*, Cernăuți, 1895, p. 32.

³⁷ „Stats-Anzeigen”, Erster Band, Heft 1–4, Göttingen, 1782, p., 38–58.

³⁸ Harta sr

Satul *Humor* este reprezentat, cu casele sale, în amonte pe râul Humor, lângă mânăstirea, care este simbolizată, conform legendei hărții, printr-o cruce îngroșată. La confluența celor două râuri, Humor și Moldova, nu există nici un cătun. Nu poate nimeni accepta poziția că acolo ar fi existat o așezare umană, indiferent cât de mică, și că topografii au ignorat-o. Fără dubii, aceasta nu a existat.

Este necesar să precizăm, pentru a evita eventuale suspiciuni cu privire la cunoașterea problematicii cartografiei Bucovinei, că între anii 1788–1790 a fost realizată harta unei părți a Moldovei, *Brouillon oder Original Aufnahme der fünf Moldauischen Districten nemlich des Sutschawaer, Roman, Niamtz, Bakeu und Puttnaer Bezirkes, welche im Jahre 1788 von der Kaiserlich Koniglichen Armee ocupirt, und im Jahre 1790 unter Direction des Teutsch Banatischen Grantz Regiments Hauptmanns Hora von Oztellowitz durch Ciwil Ingenieurs aufgenommen Worden*, în 107 planșe, cunoscută sub numele de Hora von Oztellowitz. Această hartă cuprinde zona Stulpicani–Voronet, la sud de râul Moldova, dar nu are o planșă în care să se regăsească Valea Humorului și confluența cu râul Moldova, deoarece, în zona noastră de interes, ridicările topografice s-au oprit pe hotarul de sud al Bucovinei, motiv pentru care nu am adus-o în discuție.

În dorința unei corecte informări a cititorilor noștri, enumerăm hărțile realizate până în anul 1790 pe care apare numele localității Gura Humorului, în diferite variante grafice, după cum urmează: **Gura [Humorului]** apare în *Das Königreich Ungarn* (realizată de Johann Christoph Rhode, în 1785, la Berlin) și în *Carte vom Schauplatz des Krieg enthält die Moldau, Wallachey, Bulgarien, Bosnien, Servien, Dalmatien, Bessarabien, die Crimm, einen Theil des Russischen Reichs, und des Königreichs Polen, Gallizien, gantz Hungern, die Bukowina, Siebenbürgen, Slawonien, einen Theil von Oestreich, Mähren Schlesien* (C. L. Tomas, Frankfurt am Main, 1788); **Gura Homerului** se găsește în *Mappa von der Oester[reich]ischen Moldau oder [des] sogen[en]ten Bukoviner – Districts*, realizată de M. Adam și publicată la Viena, în 1781, de Franz Joseph Sulzer în anexă la *Geschichte der transalpinischen Daziens d[as] i[st] der Walachei, Moldau und Bessarabiens in Zusammenhang mit der Geschichte des übrigen Daciens al sein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte, mit kritischer Freiheit entworfen* și în *Generalkarte von Siebenbürgen* (A. von Wenzely, 1789); **Gura Homerului** poate fi întâlnit în *Carte du Cercle de Bukowine. / Karte des Bukowiner Kreises* (Viena, 1786); **Gurahumori** este scris pe *Postcharte des Königreiches Ungarn* (circa 1787), iar, sub forma **Gura Humori**, în *Postkarte des Königreichs Ung[arn]* publicată de Ioh. Matth. Korabinszky, în *Atlas Regni Hungariae portatilis* (Preßburg [Bratislava], 1786), și în varianta grafică **Gura Humory**, în *Der Lauf des Donau Stroms von Wien bis in das Schwarze Meer, oder Neuester Kriegsschauplatz zwischen Oesterreich un der Pforte, welche das Koenigreich Ungarn, Slavonien, Sirmien, Siebenbürgen, Bukowina, Croatien, Dalmatien, Bosnien, Servien, Bulgarien, die Walachei, Bessarabien, die Ukraine, Galizien, Moehren, Oest*

pe la 1788) și în *Die Landschaft Bukovina* (a lui I. Albrecht, din 1781); **Gura Humora** a fost consemnat în *Regna Galicie et Lodomerie Iosephi II et M[arie] Theresiae Avg[sti] ivssv methodo astronomico – trigonometrica, nec non Bukovina geometricae dimensa. Adjectus est alphabeticus locorum, et quadratulorum, ipsis in tabula geographica respondentium index, seorsum typis datum* (realizată de R. G. Liesganig, Viena, circa 1788); **Gurakumora** se află în harta italienească *Teatro della guerra presente tra gl'Austro – Russi e la Porta Ottomana. Con gli confini delli tre Imperj e loro variazioni succeduti doppo l'anno 1718 fine all'anno presente* (Venezia, 1788)³⁹.

Deși nu face obiectul discuției noastre decât tangențial, după cum vom vedea, dorim să-i dăm o mână de ajutor simpaticului nostru „istoric și arheolog de profesie”, să înțeleagă ce este cu privire la ruinele fortificațiilor la cetatea de la Gura Humorului. Este cunoscut istoricilor faptul că, în 1774, trupele austriece, văzând importanța strategică a zonei de la vărsarea Humorului în Moldova, au amplasat aici o garnizoană cu două companii de cuirasați ale Regimentului „Prințul Czartoriisky”, cu două tunuri. Pentru adăpostirea trupelor, mai întâi s-au făcut cazemate, apoi, abia în 1787, o cazarmă. Un an mai târziu, în 1788, cele două companii de cuirasați au fost înlocuite cu altele două ale Regimentului „Principele Luck”.

Încă din 1774, trupele instalate aici aveau nevoie de colaborarea unor localnici. Mai întâi, era necesară forță de muncă brută la transportul materialelor de construcție, la edificarea unor fortificații, la realizarea unor noi căi de acces și altele. Era nevoie de meseriași, de oameni care să cultive terenurile, pentru a asigura hrana trupelor, în special, fân pentru cai. Pentru toate acestea, se impunea cu necesitate colonizarea de urgență a respectivei zone, ceea ce a dus la înfiriparea, în scurt timp, a unei noi așezări, numită, după locul amplasării, Gura Humorului.

Este necesar să mai punem în discuție un document, care nu poate fi neglijat. La 2 iulie 1776, maiorul Friedrich von Mieg redacta un mic supliment la *Topographische Beschreibung und militärische Anmerkungen über den Buccoviner District*⁴⁰ (*Descrierea topografică și note militare privind districtul Bucovina*). Documentul principal nu putea fi redactat cu mult timp înainte. În acesta se vorbește, la un moment dat, despre drumurile care se intersectau la Gura Humorului. Iată pasajul respectiv: „Kapukodroluj formiret gleichsam das Thor in die hohe Gebirge, durch welches sich ein grosser Weeg von Suczawa und Roman ziehet, welcher auch für das schwere Fuhrwesen bei Eröffnung der Siebenbirgischen Communication wird bestimmt werden müssen, indeme der andere Weeg über den Humorj-Berg in der kürzeren Linie für schwerere Ladung

³⁹ A se vedea *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, partea a 4-a, *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 116.

⁴⁰ Johann F von Major Friedr

etwas beschwerlich sein wird. Es ist daher erforderlich, dieses Debouche mit einem gut versicherten Avis-Posten zu besetzen; die Linie aber zur Hauptdefence muss weiter rückwärts, wo das Thall mehr geschlossen ist, genommen werden, welche auch schon selbst von Sr. Excellenz Herrn Feldzeugmeister Baron v. Ellrichshausen bei Gura Humorului, wo der über den Humorj-Berg kommende Weeg in diese Strassen einfallt, fûrgewâhlet, und daselbst 3 Redouten anzulegen angeordnet worden, wie aus dem beigefûgten Specialplan Nr. IX. zu ersehen.

Diese Verschanzungen, die fast vœllig fertig, können sodann noch mehr verstärkt und durch Linien oder Palisaden aneinander gehenget werden, wonach sie, besonders wann man sich des oberen Waldes gut versicheret, eine solide Gegenwehr leisten können."

În traducerea noastră, documentul poate fi lecturat astfel: „Capu Codrului formează oarecum poarta de acces spre munții înalți prin care trece un mare drum de la Suceava și Roman, care este destinat deschiderii comunicației transilvănene pentru transporturile grele, în timp ce alt drum peste muntele Humor, mai scurt, ar fi ceva mai anevoios pentru transporturile grele. De aceea, ar fi necesar ca această ieșire să fie prevăzută cu posturi de înștiințare, iar linia defensivă principală ar trebui așezată mult mai în spate, unde valea este mai strâmtă, ea fiind deja aleasă de către însuși Excelența Sa domnul general Baron de Ellrichshausen, la Gura Humorului, unde calea care trece peste muntele Humor dă în aceste drumuri, și a ordonat ca acolo să fie așezate trei redute, cum se vede din planul special nr. IX, alăturat.

Aceste redute, aproape gata, pot fi mai mult întărite și, prin linii sau palisade, unite una de alta, după care ele pot realiza o linie solidă de apărare, mai ales când partea de sus a pădurii este bine asigurată”.

Să vedem, mai întâi, ce ne comunică Mieg în acest pasaj. Primul lucru care trebuie reținut este faptul că generalul austriac Ellrichshausen ordonase, în 1774, construirea la Gura Humorului a trei redute (forturi, fortificații), care, în iulie 1776, erau „aproape gata”. Fortificațiile respective fuseseră construite după un proiect – planul special nr. IX, pe care Johann Polek, editorul raportului lui Mieg, l-a văzut, dar nu l-a reprodus. Mai mult ca sigur, trebuie să existe și o planșă de ansamblu a zonei, pe care să apară locurile de amplasare a celor trei redute (forturi). Scoaterea proiectului din arhivele vieneze și publicarea lui va aduce, indiscutabil, lămuriri cu privire la multe necunoscute care privesc zona.

Este de reținut și faptul că Mieg nu face nici o mențiune despre existența unor posibile urme ale vreunei alte cetăți, mai vechi, pe zidurile sau, mai exact, pe ruinele căreia să fie înălțate respectivele redute.

Care au fost etapele construirii fortificațiilor militare, după Congresul de la Viena din 1815, ne sunt acuma cunoscute, mai ales că istorici de la Universitatea suceveană au descoperit planurile acestor fortificații. Problema pe care o ridică cei interesați de trecutul zonei și anume dacă aceste construcții au fost ridicate peste ziduri mai vechi, ar fi

vorbește în textul postat pe blog. Și nu este exclus ca, după aceste cercetări, să se constate că au la bază ziduri din vechile fortificații edificate în perioada 1774–1787.

O altă problemă pe care o ridică textul în discuție este cea referitoare la locul de amplasare a liniei defensive. În documentul lui Mieg se precizează că la „Gura Humorului”. Or, știm cu toții că în grafia germană, substantivele se scriu cu inițială majusculă. Nu putem spune cu certitudine că Mieg vorbește despre un toponim, *Gura Humorului*, sau despre un entopic *gura*, adică „deschiderea”, „debușul”, „confluența” Humorului, adică a văii pârâului Humor, cu cea a Moldovei. Având în vedere argumentația de mai sus, nu credem necesar să zăbovim și asupra acestei chestiuni.

Pentru a evita o nouă acuză malițioasă privind „lipsa de metodă”, amintim și faptul că, în septembrie 1777, toate comunitățile, indiferent de felul și mărimea lor, au depus jurământul de credință față de noua stăpânire. Aceste formulare de jurăminte, fie ale obștilor mănăstirești, fie ale celorlalte așezări s-au păstrat în arhive și pot fi consultate. Din analiza acestor documente, rezultă indubitabil că au fost două depuneri de jurământ ale unor comunități care au/aveau în denumire toponimul *Humor*. Călugării care alcătuiau obștea mănăstirească de la Humor au depus jurământul separat, semnând în acest sens, conform dispozițiilor ocupantului, iar sătenii așezării din preajma Mănăstirii Humorului au jurat și au semnat, prin vornicul satului și alți locuitori, pe un alt formular, care poartă indicația locului, de *Humorului*, fără nici o altă precizare. Situația este identică cu cea de la Voroneț, pentru a exemplifica doar cu un singur caz, dar aceasta este generală în toată Bucovina. Călugării au jurat separat, iar sătenii, la fel, păstrându-se cele două exemplare de jurământ distincte⁴¹.

Așadar, din compararea acestor două situații, cea de la Humor cu cea de la Voroneț, deducem că, în cazul în care Gura Humorului ar fi existat ca entitate sătească, trebuiau să se găsească trei formulare de jurământ, și anume: unul pentru obștea Mănăstirii Humorului, unul pentru locuitorii satului, cunoscut, mai târziu, ca Mănăstirea Humorului, și, evident, un al treilea, pentru ipoteticului sat Gura Humorului, dar care, după cum s-a putut constata, lipsește și nu a existat vreodată. Nici într-un caz nu se poate pune în discuție pierderea exemplarului respectiv.

Oiconimul *Gura Humorului* va fi întâlnit în documente de epocă cu o frecvență mărită abia după 1778, când îl găsim în *Lista aller in dem Buccoviner District befindlichen Ortschaften wie solche von dem General Staabe aufgenommen worden*⁴².

Înainte de a încheia mica noastră trecere în revistă a surselor istorice privind atestarea documentară a orașului Gura Humorului, din analiza căroră s-ar putea naște ipoteza că acesta s-a înfiripat, ca așezare, odată cu instalarea trupelor austriece în acest loc, afirmăm că o altă lectură a acestor surse, făcută chiar de

⁴¹ Pentru analiza acestor documente, a se vedea Arhivele Naționale București, Fond *Consiliul Aulic de Război*, pachetul II, dosarele 30/1777 și 50/1777, *passim*.

⁴² Arhivele Naționale București, Fond *Consiliul Aulic de Război*, pachetul XXIII, dosarul 30/1778.

prietenul nostru, care a exprimat punctul de vedere la care ne referim, ori întreprinsă de către cei care îi împărtășesc părerea, indiferent de cât de „bună credință” se consideră cu toții, nu poate duce la altă concluzie, pentru orice istoric care se respectă, decât aceea că tângușorul din gura Văii Humorului avea, în 1990, o vechime sub două secole și jumătate.

Este necesar să zăbovim puțin și asupra modului cum pune problema amicul nostru „istoric și arheolog de profesie”. (Citorii noștri vor înțelege, desigur, prin formula „de profesie” că acesta este plătit de către stat, în primul rând, ca să-și clădească... propria glorie!)

Iată că domnia sa, doar pentru că a m amintit, în treacăt, câteva documente ce ridică un semn de întrebare asupra datei de atestare a localității Gura Humorului, ca specialist cu bune maniere, ne-a și găsit repede un loc onorabil în galeria „de pseudoistorici autointitulați istorici”, atribuindu-ne generos merite măgulitoare, în maniera anilor '50 din veacul trecut: „adept vădit al teoriei Roesliene (sic!) care spune că dacă o populație nu este menționată documentar într-o zonă înseamnă că acea populație nu a existat acolo – teorie lansată pentru a nega existența românească în Ardeal înaintea ungarilor”.

Cu acribia ce îl caracterizează, domnul „istoric și arheolog de profesie” face trimitere la una dintre lucrările noastre tipărite mai de mult: *Vechi așezări pe Suha Bucovineană*, apărută sub egida Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Universitatea „Al I. Cuza”, Iași, în colecția „Românii în istoria universală”, în 1989, lucrare prefațată de istoricul ieșean Gheorghe Buzatu. În această lucrare, atunci când am discutat documentul din 17 august 1488, prin care Ștefan cel Mare făcea danie Mănăstirii Voroneț satul Știlbicani, afirmam că acesta este cu mult mai vechi decât data atestării, că nu întâmplător se precizează în toate documentele de atestare documentară o formulă, conform căreia hotarul „să fie din toate părțile, după vechiul hotar, pe unde au folosit din veac”. Acest lucru este valabil pentru toate satele, atestate pe baza unor astfel de documente. Este evident faptul că acestea nu se nașteau la data atestării. Despre acest lucru uită să amintească prietenul nostru „istoric și arheolog de profesie”, atunci când aruncă cu anatema roeslerianismului fără să știe unde. (În treacăt fie spus, ne îndoim că i-a citit pe Franz Josef Sulzer, Eduard Robert Rösler și Johann Christian von Engel, ca să poată avea pe deplin „proprietatea” termenului pe care îl utilizează.)

În 1990, orașul Gura Humorului a sărbătorit 500 de ani de existență, ocazie cu care a fost bătută și o medalie jubiliară, s-au lansat invitații, s-a tipărit un program⁴³. Inițiativa, în sine, lăudabilă, nu a avut nici un suport documentar. În

⁴³ Sufletul acestei acțiuni, meritorii în ultimă instanță, a fost entuziastul profesor Constantin Logigan, directorul Casei de Cultură din Gura Humorului. La data respectivă, i-am comunicat punctul nostru de vedere cu privire la vechimea locuirii în Gura Humorului, fără a-i argumenta cele afirmate. Evident, patriotismul local de care Domnia Sa a dat dovadă ne-a cucerit și, în aceste condiții, am considerat că pro-
eam de ce să ne amestecăm aici.

realitate, s-au sărbătorit 500 de ani de la atestarea documentară a toponimului *Poiana*, loc care se afla situat în gura Văii Humorului, fără a se cunoaște dacă aceasta a fost locuit vreodată, până târziu, în secolul al XVIII-lea. Printr-o concesie făcută rigorii argumentației, dacă am accepta totuși că primul locuitor cunoscut al satului Gura Humorului a fost Simeon Oștinar, care trăia în Bucovina de 50 de ani (în anul recenzării sale, 1778), trebuie să acceptăm că orice încercare de a coborî vechimea așezării mai devreme de anul 1728 este o utopie. Așadar, în anul 1990, se puteau sărbători (prin deducție) cel mult... 262 de ani de viețuire și nici într-un caz cinci secole.

Concluzionând, specialistul nostru, domnul „istoric și arheolog de profesie”, susține că afirmațiile noastre în nota despre care am făcut vorbire mai sus, „denotă lipsa unei metode profesioniste de lucru în domeniul istoriei și nu în ultimul rând lipsa formării profesionale, deoarece diletantismul nu ține loc de cercetare științifică”.

Suntem convinși de faptul că în lipsa diletantismului și pe baze „profesioniste”, ilustrul nostru specialist, „istoric și arheolog de profesie”, va argumenta admirabil că medalia care s-a bătut cu ocazia împlinirii a cinci secole de atestare documentară a Poienii din gura Văii Humorului are oarece valoare pentru Gura Humorului, fie ea și sentimentală.

Domnia sa mai lasă a se înțelege că nu este străin de cercetarea științifică, pe care a învățat-o în timpul „formării profesionale”, care nu i-ar lipsi. Aceste afirmații ne creează dubii cu privire la modul cum interpretează documentul istoric. Ne întrebăm când a apreciat corect domnul „istoric și arheolog de profesie” un document de arhivă? Atunci când s-a entuziasmat, în fața schițelor sistemului de fortificații din arhivele vieneze sau atunci când neagă valoarea documentară a hărților militare austriece, mai vechi decât respectivele planuri?

Credem că selectarea afectivă a documentelor istorice (în funcție de interesul de moment) și lipsa, în timpul „formării profesionale”, a lecturilor dintr-o cunoscută carte, *Mersi! Pardon! Scuzați!!!*⁴⁴, care ar fi trebuit să-l învețe bunele maniere pe preopinentul nostru, ar putea să îl determine pe cititorul acestui răspuns să se întrebe dacă nu cumva statul „strică orzul pe găște” atunci când plătește un astfel de „istoric și arheolog de profesie”. Noi considerăm că entuziasmul îl va ajuta să recupereze ceea ce nu a asimilat corect până acum⁴⁵. Oricum, îi dorim, sincer, succes, căci din punctul nostru de vedere, *quod erat demonstrandum!*

⁴⁴ Dan Bihoreanu, *Mersi! Pardon! Scuzați!!! Însemnări pe marginea Codului bunelor maniere sau Codului manierelor destinate celor dornici să-și cultive zisele maniere bune sau elegante*, București, Editura Tineretului, 1969, 247 p.

⁴⁵ Suntem convinși că specialiștii de la Universitatea „Ștefan cel Mare” și Muzeul Bucovinei din Suceava, ori de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și nu numai, legați afectiv de acest spațiu, vor găsi timpul necesar pentru a-l convinge, pe bază de documente istorice, pe mai puțin inițiatul nostru „arheolog” în ale istoriei să înțeleagă realitatea cu privire la vechimea locuirii în orașul Gura Humorului. Din p
Gura Humorului, și când dorește.